

Непоодинокими є також випадки, коли шкоду завдано внаслідок умислу потерпілої особи. Зокрема, спортсмени часто цілком усвідомлюють можливість завдання шкоди один одному внаслідок небезпечного діяння (наприклад, свідоме зіткнення гравців у регбі головами). У такому випадку шкода, завдана спортсменами один одному, відшкодуванню не підлягає, оскільки її заподіяння обумовлене умислом кожного з них.

Моральна шкода, завдана спортсменом, також підлягає відшкодуванню. Так, згідно із ч. 1 ст. 1167 ЦК України така шкода повинна бути відшкодована особою, яка її завдала своїми винними діями. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, завданих фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Відповідно, моральна шкода, завдана винним протиправним діянням одного спортсмена щодо іншого, підлягає відшкодуванню у повному обсязі.

Отже, очевидним є той факт, що деліктні відносини у спорті є складними та потребують належного правового регулювання. В той же час, наразі рівень правового регулювання зазначених відносин не є достатнім. Зокрема, приписи ст. 1166 та ст. 1177 ЦК України не в повній мірі дають можливість врахувати весь спектр проблемних відносин, які можуть виникнути у зв'язку із завданням шкоди спортсменом іншому спортсмену під час здійснення спортивної діяльності. На нашу думку, доцільним є віднесення деліктів, що вчиняються у сфері спорту, до категорії спеціальних. Серед іншого, доцільно прямо передбачити законом, що спортсмен вважається невинуватим у завданні шкоди іншому спортсмену, поки протилежне не буде доведено судом. Крім того, варто встановити чіткі критерії розмежування форм вини та відмежування винної протиправної поведінки від правомірної поведінки спортсменів, внаслідок якої було завдано шкоду іншому спортсмену. Також недоцільним видається обов'язок спортсмена відшкодувати моральну шкоду, із врахуванням підвищено ступеня ризикованості спортивної діяльності як такої та усвідомлення потерпілою особою цього факту.

Список бібліографічних посилань:

1. Кузин В. В. Спортивный арбитраж/В. В. Кузин, М. Е. Кутепов, Д. Г. Холодняк. М.: ФОН, 1996. 165 с.

Одержано 14.04.2017

УДК 347.724:347.9(477)

Володимир Ігорович Цікало,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівського національного університету імені Івана Франка,

кандидат юридичних наук, доцент

ВИДИ ПРАВОВИХ НАСЛІДКІВ НЕДОТРИМАННЯ УМОВ ДОГОВОРУ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

У вітчизняних джерелах за недотримання умов договору про здійснення прав учасників господарського товариства пропонують застосовувати різні правові наслідки: від цивільно-правової відповідальності до примусового виконання добровільно невиконаного обов'язку. При формулюванні таких пропозицій та впровадженні новел правового

регулювання необхідно враховувати предмет договору про здійснення прав учасників (акціонерів) господарського товариства.

Предмет договору між учасниками (акціонерами) господарського товариства складають обумовлені договором певні (особливі) способи здійснення його сторонами належних їм прав. Ці способи можуть передбачати два види поведінки учасника товариства:

- 1) реалізація правових можливостей, що становлять зміст відповідних прав учасника;
- 2) виконання взятих на себе обов'язків реалізовувати свої права певними (особливими), передбаченим договором, способами.

Виконання обов'язків, взятих на себе за договором про здійснення прав учасників (акціонерів) господарського товариства, не належить до виконання цивільного зобов'язання у розумінні Глави 48 ЦК України «Виконання зобов'язання», а є одним із способів здійснення прав, належних учасникові (акціонерові) господарського товариства.

У ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачена можливість встановити у статуті акціонерного товариства відповідальність за недотримання умов договору між акціонерами. Положеннями закону від 23.03.2017 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів» (ст. 51-1 (абз. 10) Закону України «Про господарські товариства» та ст. 26-1 (ч. 6) Закону України «Про акціонерні товариства») встановлено, що договором між учасниками (акціонерами) господарського товариства можуть передбачатися заходи цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання таких зобов'язань. У ч. 7 ст. 26-1 Закону України «Про акціонерні товариства» деталізовано, які саме форми цивільно-правової відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору між акціонерами можуть бути встановлені ним. До цих форм, на думку законодавця, можуть належати:

- 1) відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення договору;
- 2) стягнення неустойки (штрафу, пені);
- 3) виплата компенсації (фіксована грошова сума або сума, що підлягає визначенню в порядку, передбаченому договором між акціонерами);
- 4) інші заходи відповідальності у зв'язку з порушенням договору між акціонерами.

Іншими формами відповідальності за недотримання умов договору про здійснення прав учасників господарського товариства в літературі, серед інших, називають відшкодування моральної шкоди.

Правові наслідки порушення цивільно-правових зобов'язань встановлені у ст. 611 ЦК України. Відповідно до частини першої цієї статті у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема: сплата неустойки, а також відшкодування збитків та моральної шкоди. Сплата неустойки, відшкодування збитків та моральної шкоди є формами цивільно-правової відповідальності. За загальним правилом, передбаченим у ч. 1 ст. 614 ЦК України, особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності).

Невиконання обов'язків, взятих на себе сторонами договору про здійснення прав учасників господарського товариства, не може мати своїм наслідком цивільно-правову відповідальність.

Обов'язки, які покладені на сторін договору про здійснення прав учасників господарського товариства, не є елементом цивільного зобов'язання, передбаченого Розділом I «Загальні положення про зобов'язання» Книги п'ятої «Зобов'язальне право» ЦК України. ***Вони є елементом правовідносин щодо здійснення прав учасників господарського товариства.***

Обов'язки сторін договору про здійснення прав учасників господарського товариства також не є обов'язками, встановленими у ст. 117 ЦК України «Обов'язки учасників господарського товариства». Відповідно до ч. 1 ст. 117 ЦК України учасники господарського товариства зобов'язані: 1) додержуватися установчого документа товариства та виконувати рішення загальних зборів; 2) виконувати свої зобов'язання перед товариством, у тому числі ті, що пов'язані з майновою участю, а також робити вклади (оплачувати акції) у розмірі, в порядку та засобами, що передбачені установчим документом; 3) не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства. Учасники господарського товариства можуть також мати інші обов'язки, встановлені установчим документом товариства та законом (ч. 2 ст. 117 ЦК України). **Обов'язки, взяті на себе учасниками господарського товариства на підставі договору між ними, не є зобов'язаннями перед товариством, і не належать до обов'язків, встановлених установчим документом чи законом.** Вони обумовлюються у договорі про здійснення прав учасників господарського товариства.

Виконання обов'язків сторін договору про здійснення прав учасників господарського товариства за своєю правовою природою є особливими способами здійснення належних їм прав, які визначені договором між ними. У свою чергу, нездійснення учасниками господарського товариства належних їм прав не може призводити до цивільно-правової відповідальності, оскільки таке нездійснення прав не вважається протиправною поведінкою.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 ЦК України нездійснення особою своїх цивільних прав не є підставою для їх припинення, крім випадків, встановлених законом. **Враховуючи те, що правові наслідки недотримання умов договору про здійснення прав учасників господарського товариства встановлюються не законом, а безпосередньо договором, не можна погодитися з тими авторами, які допускають у якості форми відповідальності за порушення цього договору позбавлення прав учасника товариства, наприклад, примусовий викуп його частки (акцій).**

З урахуванням принципу «свободи договору», закріпленого у ст. 3, 6 та 627 ЦК України, можна припустити, що до договору про здійснення прав учасників господарського товариства будуть включені не передбачені законом чи внутрішніми правовими актами товариства права та обов'язки учасників, тобто нові (додаткові) права та обов'язки. Нові (додаткові) права та обов'язки учасника господарського товариства, які не пов'язані із здійсненням вже існуючих прав, стають елементами самостійного цивільного зобов'язання, встановленого Книгою п'ятою Цивільного кодексу України. Ці обов'язки у формальному значенні не є обов'язками учасників господарського товариства (ст. 117 ЦК України), а є обов'язками фізичних та юридичних осіб, а також інших учасників цивільних відносин, які уклали договір про здійснення прав учасників господарського товариства. За невиконання таких обов'язків може наставати цивільно-правова відповідальність.

Вирішуючи питання щодо судового захисту прав сторін договору про здійснення прав учасників господарського товариства, треба розмежовувати два види обов'язків, які можуть нести сторони цього договору. Перший вид обов'язків – це обов'язки, які учасники господарського товариства взяли на себе, як особливий спосіб здійснення належних їм прав: права на участь в управлінні товариством, переважного права придбання та права на відчуження їх часток (акцій) у статутному капіталі товариства, прав, пов'язаних із припиненням товариства або виділенням із нього нової юридичної особи. Другий вид обов'язків передбачає встановлення договором між учасниками (акціонерами)

господарського товариства нових, попередньо неіснуючих, прав і кореспондуючих їм обов'язків, які складають самостійне зобов'язання у розумінні ст. 509 Цивільного кодексу України. Лише за невиконання цього (другого) виду обов'язків судом може бути застосована цивільно-правова відповідальність.

У наукових дослідженнях, присвячених питанням договору про здійснення прав учасників господарського товариства, розглядають також можливість застосування інших, окрім цивільно-правової відповідальності, негативних правових наслідків (санкцій) через недотримання його умов.

Примусове виконання добровільно невиконаного обов'язку як вид цивільно-правової санкції полягає у тому, що у разі невиконання боржником свого цивільного обов'язку добровільно, він може бути примушений до його виконання в судовому порядку. **Обов'язки, встановлені договором про здійснення прав учасників господарського товариства, не можуть бути виконані за рішенням суду оскільки вони є способами здійснення прав учасників товариства, тому їх невиконання не вважається протиправною поведінкою сторони договору.**

Оперативні санкції – це передбачені договором або актом цивільного законодавства засоби оперативного впливу на боржника, спрямовані на попередження інших правопорушень або зменшення їх негативних наслідків. **Одностороння відмова або одностороння зміна договору про здійснення прав учасників господарського товариства можуть бути застосовані сторонами договору як оперативні санкції, однак, лише у випадках передбачених самим договором.** Ця позиція узгоджується із положеннями статті 651 Цивільного кодексу України.

Зважаючи на те, що у договорі між учасниками (акціонерами) господарського товариства встановлюються особливі способи здійснення їх прав, які можуть полягати і у виконанні певних обов'язків, взятих на себе сторонами, правові наслідки за недотримання умов договору мають відповідати цим особливостям і можуть бути визначені лише договором. **Разом з тим, ці правові наслідки, за загальним правилом, не можуть бути забезпечені силою державного примусу, а право на їх застосування не підлягає судовому захисту.**

Правові наслідки порушення договору про здійснення прав учасників господарського товариства повинні бути такими, які можуть бути застосовані кожною із сторін договору в односторонньому порядку її власною (самостійною) поведінкою, яка не залежить від дій та рішень інших суб'єктів права.

Серед можливих для застосування правових наслідків недотримання умов договору про здійснення прав учасників господарського товариства треба назвати односторонню відмову або зміну договору, укладеного учасниками (акціонерами) господарського товариства, якщо вони передбачені цим договором. Це не означає, що сторони договору про здійснення прав учасників господарського товариства не можуть передбачити інші правові наслідки порушення домовленості між ними. Однак **ці правові наслідки повинні відповідати таким ознакам:**

- 1) встановлюються договором;
- 2) застосовуються стороною договору самостійно (в односторонньому порядку);
- 3) не забезпечуються силою державного, у тому числі судового, примусу;
- 4) не залежать від вини особи, яка не дотримала умов договору.

Одержано 20.04.2017